

Kantooradres:
Stichting Vredeseducatie
Biltsestraatweg 160
3573 PS Utrecht
030-2723500
vrede@xs4all.nl
Rek.nr. NL02 INGB 0002352816

Bezoekadres:
Fort Lunet I
Koningsweg 290
3585 LD Utrecht
www.fortvandedemocratie.nl

Radicalisering bij jongeren signaleren en bespreekbaar maken

Verslag Fort van de Democratie Utrecht dinsdag 31 maart 2015

Doelstelling van de middag

Na deelname aan de studiemiddag over radicalisering kunnen docenten en andere belangstellenden:

- idealen van jongeren duiden aan de hand van de radicaliseringsladder
- feedback geven op enkele werkvormen over radicalisering
- ervaringen van andere deelnemers betrekken op de eigen werkzaamheden
- do's en dont's in het bespreekbaar maken van radicalisering delen en de eigen vaardigheden versterken.

Verslag

In dit verslag hebben we de DO's en DONT's en de terugblik opgenomen die door 51 deelnemers uit heel diverse werkkringen zijn beschreven. De reacties waren op een enkele uitzondering na positief. Er is veel gedeeld en uitgewisseld. Door het aantal deelnemers raakten we wat in tijdnood op sommige momenten. Leerzame punten voor de inhoud, organisatie en de planning nemen we mee in het programma van 20 mei. Eén deelnemer wil voor haar collega's een speciale middag in het Fort van de Democratie organiseren. We doen het graag.

Marjon op de Woerd schreef een veelzijdig artikel voor **Dagblad Trouw** over de middag met heel herkenbare conclusies: we hebben niet het ultieme antwoord op het proces van radicalisering. Wel hebben we veel ervaringen in contacten met jongeren in het Fort van de Democratie met elkaar te delen. Uiteraard delen we het oordeel van onderzoeker Daan Weggemans (geen deelnemer), die aan het eind van het artikel de effectiviteit van dergelijke cursussen betwijfeld, niet. Oordeel zelf.

Kantooradres:
Stichting Vredeseducatie
Biltsestraatweg 160
3573 PS Utrecht
030-2723500
vrede@xs4all.nl
Rek.nr. NL02 INGB 0002352816

Bezoekadres:
Fort Lunet I
Koningsweg 290
3585 LD Utrecht
www.fortvandedemocratie.nl

Reacties

Reacties op het verslag, eventuele aanvullingen of ideeën zijn van harte welkom. We hebben het voornemen om na de tweede studiemiddag op 20 mei a.s. een publicatie samen te stellen met de input en outcome van deze activiteiten. Reactie naar: info@fortvandedemocratie.nl

2

Tijdens de studiemiddag hebben we gebruik gemaakt van de bijgaande publicaties, naast onze eigen ervaringen met jongeren in vo en mbo in het Fort van de Democratie.

Kijk ook in toolkits van NCTV en Terra-Impact (Engelstalig)

<https://toolbox-extremisme.nctv.nl/>

<http://terratoolkit.eu/>

Het programma wordt uitgevoerd door: Jan Durk Tuinier, Maartje Langeslag, Marja Hanko (Fort van de Democratie) en Mirjam van der Laan (ROC Midden Nederland).

De verzorging was in handen van: Arie Blanken en Naomi Tuinier

Foto's van Berrydereusfotografie.nl

Het Fort van de Democratie wordt financieel mogelijk gemaakt door:

ADESIUM
FOUNDATION

GIESKES STRIJBIS
FONDS

Kantooradres:
Stichting Vredeseducatie
Biltsestraatweg 160
3573 PS Utrecht
030-2723500
vrede@xs4all.nl
Rek.nr. NL02 INGB 0002352816

Bezoekadres:
Fort Lunet I
Koningsweg 290
3585 LD Utrecht
www.fortvandedemocratie.nl

DO's bij het signaleren en bespreekbaar maken van radicalisering

- Thematiseer het onderwerp. Denk niet in stellingen, maar werk met een klassengesprek. Geen discussie.
- Inlevingsvermogen
- Doorvragen. "Goh, jouw mening is wel heel anders dan de meesten. Hoe komt dat?".
- Gesprekstechnieken
- Erkenning, waardering
- Stel gespreksafspraken. Hoe gaan we om met de meningen van een ander?
- Draag je eigen normen en waarden uit. Iedereen is welkom.
- Maak het persoonlijk
- Serieus student benaderen
- Eigen kwetsbaarheid aangeven (als docent)
- Laten praten en luisteren naar student
- Afspraken maken over wijze discussiëren
- Wees divers in het laten zien/horen van verschillende perspectieven
- Bespreek de vraag: waarom zijn er niet meer jongeren die radicaliseren? Je kunt het ook positief duiden; het volgen van je passie. Hoe geef je dat vorm in jouw situatie, deze samenleving?
- Oprechte interesse
- Echt luisteren
- Durven erover te praten met anderen
- Kennis van handelen en materie
- Persoonlijker maken
- Inlevingsvermogen
- Verantwoordelijkheid van elke persoon die in professioneel contact komt met jongeren
- Vragen naar persoon, naar drijfveer. Onbevooroordeeld vragen
- Ook: grenzen aangeven!
- Als leerkracht goed nieuws bijhouden en bespreekbaar maken
- In relatie zitten met de kinderen
- Vorige week hakenkruizen op muren in school; gesprek aangaan
- Duidelijkheid
- Openheid
- Duidelijkheid
- Transparantie/eerlijkheid
- Inlevingsvermogen in doelgroep
- Vragen om uitleg: Wil je me uitleggen wat je daarmee bedoelt, waarop baseer je dat?
- Naar het persoonlijke brengen
- Durf moeilijke onderwerpen te bespreken en houd de dialoog open
- Communiceer met team/afdeling over 'aanpak'
- Ga in gesprek met student bij 'vermoede' signalen
- Wees oprecht geïnteresseerd.
- 'Anna': Altijd Navragen, Niet Aannemen!
- Let op het geheel, niet op 1 aspect (context/integrale aanpak)
- Gebruik positieve kenmerken en kwaliteiten op lastige punten

Kantooradres:
Stichting Vredeseducatie
Biltsestraatweg 160
3573 PS Utrecht
030-2723500
vrede@xs4all.nl
Rek.nr. NL02 INGB 0002352816

Bezoekadres:
Fort Lunet I
Koningsweg 290
3585 LD Utrecht
www.fortvandedemocratie.nl

- Gedragsoefening; alternatieven aanspreken
- Ik geef al vragend "tegengas"!
- Zonder waarde-oordeel in gesprek gaan.
- Je mag er zijn. Het is ok!
- Doorvragen bij radicaal antwoord
- In een veilige omgeving vrijwillig open en eerlijk communiceren
- Niet ineens maar altijd in gesprek gaan, luisteren naar elkaar, respect voor de ander
- Proberen thema structureel in te bedden, niet alleen bij 'problemen' ingrijpen
- Gesprek aangaan
- Relatie warm houden
- Betrek ouders erbij!
- Informeren
- Blijf neutraal
- Passie i.p.v. radicalisering
- Fort van de Democratie, Vredeseducatie, respect
- Dialoog
- Naar het Fort v/d Democratie, team aansporen hier naartoe te gaan en met klas hierheen
- Breed trekken; alle vormen van radicaal denken
- Vragen om uitleg
- Nieuws bespreken; wat vind je hiervan?
- Accepteren dat anderen anders zijn
- Iedereen als individu blijven zien
- Let contact met leerlingen én met thuis

4

DONT's bij het signaleren en bespreekbaar maken van radicalisering

- Opvoeden
- Conflicten vermijden en opzoeken
- Geen oprechte houding hebben. Wil je het echt weten? Vraag jezelf dit af?
- Tegenspreken
- Afkappen
- Te snel redelijk willen zijn... eerste de gevoelens laten stromen
- Sterk moraliseren
- Vooringenomenheid
- Wij-jullie
- Maak beslissingen alleen; deel zorgen met andere professionals
- 'Bestraffend' toespreken
- Beledigende (persoonlijke) opmerkingen accepteren
- Wil opleggen
- Vooroordelen
- Veroordelen
- Subjectiviteit
- Belerend opstellen
- Niets is vanzelfsprekend, al lijkt dit voor jou wel zo
- Beloof niets wat je niet waar kan maken
- Overvoorzichting zijn

Fort van de
Democratie

Kantooradres:
Stichting Vredeseducatie
Biltsestraatweg 160
3573 PS Utrecht
030-2723500
vrede@xs4all.nl
Rek.nr. NL02 INGB 0002352816

Bezoekadres:
Fort Lunet I
Koningsweg 290
3585 LD Utrecht
www.fortvandedemocratie.nl

- Forceer
- Oordeel geven over wat iemand vindt
- Afkappen
- Niet bang zijn
- Moraliseren

Terugblik

- Handvaten gekregen
- Had wel meer willen uitwisselen met mededocenten
- Goede workshopleider. Prettig, goed voorbereid!
- Het zet aan tot denken. Een start om als team over te praten.
- Heldere duidelijke opzet. Goed uitgedacht. Veel uitwisseling.
- Waar was de islamitische spreker?
- Prima middag. Informatief en leerzaam. Stimuleert het denken en contact met collega's.
- Te weinig diepgang.
- Heel interessante discussies
- Vooraf verwachtingen peilen: wat kom je halen?
- Fascinerende middag – bedankt! Ik zie veel mogelijkheden voor samenwerken met TERRA.
- Leuke middag, hier kan ik mee verder
- Inspiratie opgedaan om in onze organisatie om te gaan met vragen van docenten over radicalisering
- Prima middag.
- Misschien radicale jongeren uitnodigen in veilige setting.
- Let op tijdsaspect van de middag.
- Goed initiatief! Vaker doen
- Belangrijk om bespreekbaar te maken
- Opzet: prettig, afwisselend
- Inhoud: voor mij te algemeen (ben meerdere keren met groepen hier geweest). Verwachting was toch meer 'extreme' radicalisering.
- Heel goed. Dicht bij de praktijk.
- In ieder geval nuttig om het met meerdere docenten te bespreken.
- Iets meer ingaan op wat je concreet kan doen met radicaliserende jongeren
- Miste de concretisering over radicalisering
- Leuke 'ontmoeting' met het Fort van de Democratie
- Houd contact
- Prima middag. Ook heel goed voor Vredeseducatie. Wel nog vragen over antisemitisme. Hoe gaan we daar mee om?
- Aan vraag beantwoord.
- Wellicht voor degenen die tentoonstelling al kennen: bij elkaar in groepen praten 'over radicalisering bespreekbaar maken in de praktijk'
- De vormen om na te denken: leuk
- Soms ook goed om gewoon te doen en niet te praten!
- Ik vond het inspirerend maar had gehoopt op meer en duidelijkere handvatten en toepassingsmogelijkheden binnen het onderwijs (in de klas)

Kantooradres:
Stichting Vredeseducatie
Biltsestraatweg 160
3573 PS Utrecht
030-2723500
vrede@xs4all.nl
Rek.nr. NL02 INGB 0002352816

Bezoekadres:
Fort Lunet I
Koningsweg 290
3585 LD Utrecht
www.fortvandedemocratie.nl

- Informatief
- We komen niet bij de radicale jongere! Het gaat speciaal om die jongere die niet de klas in mag!
- Tijd vloog, interessant en niet monotoon overgebracht.
- Objectief verdiepend!
- Waardevolle start voor een verdere zoektocht naar tools en technieken om concreet mee aan de slag te gaan
- Vanuit het vredescentrum (Antwerpen) vonden we dit erg leerrijk en voor ons uniek. Nog niets gelijkaardigs in België gevonden. Doe zo verder!
- Fijne en interactieve middag. Bedankt!
- Mis wel het echte debat met elkaar. Zou mooi zijn a.d.h.v. wat scherpe stellingen.
- Superinteressant, zet aan tot verder denken en me ontwikkelen.
- Ik ga mijn collega's uitnodigen, hopelijk als ons personeelsuitje.
- Erg positief over inhoud en presentatie.
- Betrokken, leuk!